

A VILÁG GYERMEKEI 3. Tudod, hogy ki készítette?

D1 SAJÁT MUNKATAPASZTALAT – HÁZIMUNKA

Gondold végig, milyen házimunkát szoktál végezni, majd töltsd ki az alábbi táblázatot!

A tevékenység oszlopba azok a házimunkák kerülnek, amelyeket alkalmanként vagy rendszeresen végezni szoktál otthon. A második oszlopba azt írd be, hogy miért végzed ezt a munkát. Végül becsüld meg a munka elvégzésére fordított időt!

NAP	TEVÉKENYSÉG	MIÉRT VÉGZED? (Kötelességből; önként; mert mindenkinek részt kell venni a házimunkákban stb.)	IDŐTARTAM (óra, perc)
HÉTFŐ			
KEDD			
SZERDA			
CSÜTÖRTÖK			
PÉNTEK			
SZOMBAT			
VASÁRNAP			
ÖSSZESEN:			

D2 SAJÁT MUNKATAPASZTALAT – NYÁRI MUNKA

Vállaltál-e már nyári munkát vagy segítettél-e a családban, rokonságban nyáron? Ha igen, töltsd ki az alábbi táblázatot!

A tevékenység oszlopba azok a munkák kerülnek, amelyeket nyáron vállaltál. A másik oszlopba a munkavégzés okát, célját, a harmadikba pedig az időtartamát kell beírni.

TEVÉKENYSÉG	MIÉRT VÉGEZTED? (Zsebpénz pótlására; családi költségekhez kívántál hozzájárulni; saját célra gyűjtöttél pénzt stb.)	IDŐTARTAM (nap, hét, hónap)
ÖSSZESEN:		

D3 ISTENEK ELEDELE, A KAKAÓ

(Forrásanyag)

Néhány növényi mag különös karriert fut be. A szentjánoskenyérfa-magok például annyira egyformák, hogy évszázadokon át ezekkel mérték a drágaköveket. A *Theobroma cacao* magját Amerika őslakói, elsősorban az azték és maja indiánok tartották nagy becsben: „Mexikóban a XVI. század elején a kakaóbab volt a pénzgazdálkodás alapja. Ezt követően még hosszú ideig pénzként használták egész Közép-Amerikában és Dél-Amerika északi részének nedves trópusi esőerdő borította területein, ahol a 10–15 méteres örökzöld növény őshonos.

Kakaófa még éretlen terméssel
(Fotó: Tomory Ibolya)

A hódítás előtti indiánvilágról szóló, színes festményekkel, rajzokkal illusztrált fakéreg kódexek élethű képet idéznek a Tlatelolco-piacról, ahol az árucikkéért kakaóbabbal fizettek. A kor e leghíresebb piactere az azték birodalom fővárosában, a mai Mexikóváros helyén, Tenocstitlánban volt. Európába Kolumbusz [mások szerint Cortez] hozta az első terméseket Mexikóból. Latin nevét Linné adta. A *Theobroma*, azaz az istenek tápláléka, találó név. Magjából készült ugyanis a mexikói indiánok ősi tápláló itala, a sokoatl. A megőrölt magokat kukoricaliszttel, vízzel, esetleg mézzel keverve, és az egyik orchidea termésével, a vaníliával ízesítve habzó italként fogyasztották. Ez volt az első csokoládéital a világon. A csokoládé tehát Mexikóból terjedt el a közép-amerikai indián civilizációkban és Peruban is, majd Amerika felfedezésével s a spanyolok közvetítésével Európában.

A kakaó Angliába az Ázsiából érkező teával nagyjából azonos időben (1650) került. Érdekes, hogy a teaszeretetükről ma közismert angolok a kakaót sokáig jobban kedvelték a teánál, pedig akkortájt még arannyal kellett fizetni érte. A XVIII. században már kakaóklub is működött, és a kakaó fogyasztása – talán tápláló volta miatt – különösen a haditengerészetnél igen megnövekedett. A XIX. század elején létesítették az első ültetvényeket a nyugat-afrikai Aranyparton. Ekkorra ugyanis a kakaófogyasztás Európa-szerte, sőt az egész világon már annyira elterjedt, hogy a kakaócserje-ültetvények létesítése kifizetődőbb volt, mint az aranybányászat. Így aztán, ahogyan ez gyakran előfordul, az őshazát is megelőzve, ma is Ghana az első a világpiacra, bár jó üzlet lévén a XIX. század elején már szinte minden trópusi vidéken megkezdték a kakaóültetvények létesítését.

A XVII. századig csak italként ismerték. Akkortájt készítették az első csokoládét – Kubbából behozott cukorral – Guanacóban élő apácák. A csokoládé nahua indián nevéhez, a sokoatlhoz hasonló hangzású névként került a világ legtöbb nyelvébe, a magyarba is.”

(Forrás: Járainé Komlódi Magda: Legendás növények)

(Forrás: <http://www.kfki.hu/chemonet/hun/teazo/kakao/index.html>)

D4 KAKAÓ ÉS CSOKOLÁDÉ

(Forrásanyag)

Az indián pénz

A kakaó valószínűleg az Amazonas és az Orinoco folyók vidékéről származik, első élvezői a maják és az aztékok voltak. Időszámításunk előtt 600 körül a maják Dél-Amerika északi részére vándoroltak, és létrehozták az első ismert ültetvényt a Yucatan-félszigeten. Igen valószínű azonban, hogy már jóval korábban használták a kakaót, nemcsak ételmisszerként, hanem fizetési eszközként és számolási egységként is.

Az azték legendák szerint a kakaó a Paradicsomból származik, termésének fogyasztása bölcsességet és erőt ad. Elkészítésének fortélyait maga Quetzalcoatl isten tanította meg nekik. A megpörkölt, megőrölt magokat kukoricaliszttel, vízzel, esetleg mézzel keverték össze, és vaníliával ízesítve habzó italként fogyasztották. Ez volt az első csokoládéital a világon, melyet „sokoatl”-nak vagy keserűvíznek neveztek. Az ősi mexikóiak az étel és az ital istennőit a kakaó védőinek gondolták, gyakorta emberáldozatot is bemutatnak nekik, utolsó ételként természetesen kakaót szolgáltak fel a kiválasztottaknak.

A kakaóbabot sokáig fizetőeszközként is használták, a 16. század elején Mexikóban a kakaóbab volt a pénzgazdálkodás alapja.

Európa meghódítása

Spanyol krónikások lejegyezték, hogy az első főzött kakaóital nem ízlett a hódítóknak. Nem is csoda, hiszen vízzel főzték, és édesítés nélkül fogyasztották. Csak később, a spanyolok által Mexikóba küldött szerzetesek és apácák kezdték el az európai ízlésnek megfelelő, ízesített csokoládét készíteni.

Európába Kolumbusz hozta az első terméseket Mexikóból, negyedik útjáról visszatérve, ám a többi kincs sokkal inkább felkeltette Ferdinánd udvarának érdeklődését, így a kakaónak nemigen szenteltek figyelmet. Először Cortez tesz róla említést 1519-ben, amikor Montezuma császár udvarában járva megismerkedik az uralkodó által fogyasztott itallal (sokáig a kakaót afrodiziákumnak¹ vélték, mert Montezuma, mielőtt felkereste a háremét, mindig felhajtott belőle egy nagy korsóval). Cortez 1528-ban vitte a kakaót Spanyolországba, ahol kolostorokban „rejtegették” közel egy évszázadon át.

Ezután hosszú évekig a spanyolok kereskedelmi monopóliumát képezte, és csak később terjedt el Európa más országaiban. Spanyolországból először a Vatikánba került, majd Olaszországban jött divatba. A csokoládéfogyasztás a 17-18. században kezdett elterjedni, majd a 18. században (a kávéval és a teával együtt) valóságos gasztronómiai forradalmat indított el, a gazdagság és a luxus szimbólumává vált.

A 19. századra a kakaófogyasztás annyira elterjedt, hogy a megnövekedett igények kielégítésére kakaócserje-ültetvények létesítése vált szükségessé. Ekkor hozták létre az első kakaóültetvényeket a nyugat-afrikai Aranyparton. Mára az egyik legnagyobb kakaóültetvénnyel Ghána rendelkezik.

Kakaóbabból csokoládé

Az ültetvényeken elsősorban kétfajta kakaót termesztenek, a Criollót és a Forasterót. A ritkább, alacsony hozamú Criollo kakaója finomabb a Forasteróénál. A fák egész évben virágoznak és teremnek. Orchideára emlékeztető rózsaszín virágai és uborka formájú

1 Afrodiziákum: Afroditéről, a görög istennőről – aki a mitológia szerint a szerelem mindenható úrnője volt – neveztek el mindazokat a szereket, amelyekről a szexuális vágy felkeltését vagy visszaadását várják az emberek. Az ókortól kezdve számos növénynek tulajdonítanak kedvező hatást. (Forrás: Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.)

gyümölcssei közvetlenül a törzsön és a vastagabb ágakon sarjadnak. A kb. 20 cm hosszú termésekben 40–60 mag (kakaóbab) van pépes terméshúsba ágyazva. A friss kakaóbab élvezhetetlen, mivel a kakaó jellegzetes íze fermentálás², szárítás és pörkölés után jelenik meg.

A kakaóbabból két fontos köztitermék: a kakaómassza és a kakaóvaj, valamint két fontos végtermék: a kakaópor és a csokoládé készül. A feldolgozás során a kakaóbabból először kakaómassza készül. Az őrölt kakaóbab a pörkölés és őrlés után folyékony masszává válik, ez kb. 55% kakaóvajot tartalmaz. A kakaóvajot megszűrik, és egy részét szagtalanítják, a nyers kakaóvajnak ugyanis erős aromája van, ami az étcsokoládéban kívánatos, a tejcsokoládéban azonban elnyomja a tej aromáját.

A csokoládé alapanyaga a kakaómassza, amelyet cukorral – és tejcsokoládé gyártásakor – tejjel kevernek. A jellegzetes csokoládéízt ún. koncsolással érik el. A csokoládémaszát nagyméretű keverőgépekbe rakják, ahol magas hőmérséklet mellett folyamatosan keverik. Ezt nevezik koncsolásnak. A koncsolás változó ideig folyhat, néhány órától akár három egész napig is eltarthat. A művelet folyamán a massa még finomabbá válik. A folyékony csokoládéból ezek után már lehet süteményeket, táblás és szelet csokit formázni. A csokoládéval töltött öntőformát szállítószalag viszi végig a hűtőalagúton. Ha a massa megszilárdult, a formát felfordítják, és a kakaóvaj térfogati összehúzódása miatt a csoki könnyen kiesik.

Miért szeretjük annyira a kakaót?

Finom és kívánatos, de nemcsak élvezeti értéke miatt lehet fogyasztani, hanem mert számos pozitív hatása van az emberi szervezetre.

- Életerőt, energiát ad – Fáradtság ellen a legajánlatosabb, mivel viszonylag sok kalóriát (500 kcal/100 g) tartalmaz. Olyan fontos ásványi anyagok vannak benne, mint a kálium, magnézium, foszfor, sőt kalciumot, vasat, valamint A, B1 és B2 vitaminokat is tartalmaz.
- Agyszerkentő – A csokoládéban található teofillinnek bizonyítottan serkentő hatást tulajdonít az orvostudomány, mind fizikai, mind szellemi tevékenységek esetén.
- Önbizalom és jókedv – A csokoládé fogyasztása egy bizonyos fajta endorfin kiválasztását ösztönzi, pontosabban megnő a szervezet szerotonin szintje. Ha ez az enzim nem éri el a megfelelő mennyiséget az ember szervezetében, az könnyen depresszióhoz vezethet. A csokoládé tehát éppen ennek az enzimnek a jelenlétét fokozza, eredményképpen jókedvű, derűlátó lesz az ember. Ezt a hatást már egy kocka csokoládé is kiváltja, így a fogyókúrázóknak sem kell búsulniuk.

Kardos Georgina

(Forrás: <http://www.kertpont.hu/cikknyomtathato.php3?cikkid=165>)

2 Fermentálás: az a folyamat vagy eljárás, amelynek során enzimek, mikroorganizmusok hatására egyes élvezeti cikkek (pl.: dohány, kávé, tea) sajátos zamata kialakul; erjesztés. (Forrás: Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.)

Forró csoki
(Fotó: Ínyenc – Tea-kávé katalógus)

D5 A LABDARÚGÁS TÖRTÉNETE

(Forrásanyag)

E sport – mai tudásunk szerint – legősibb formája a kínai forrásokban szerepel. I.e. 2000 körül ugyanis Huang-ti kínai császár a gyalogos katonák kiképzésében használta, hogy fejlessze gyorsaságukat, ügyességüket és találékonyságukat. A rabszolgák kivételével az egész nép körében elterjedt a cu-künek (csu-küh) nevezett játék. Az elnevezés szó szerint „rúgni-labdá”-t jelent.

A szabályokról annyit tudni, hogy a játéktér közepére egymástól 4 méter távolságra két, kb. 4 méter magas bambuszrudat állítottak, közéjük hálót feszítettek. A háló felső részére egy 60 cm átmérőjű nyílást vágtak, ez volt a „kapu”. A háló két oldaláról rúgással, öklözéssel, fejelve, háttal vagy mellet érintve kellett a labdát a „kapuba” juttatni, nyitott tenyérrel viszont tilos volt érinteni. Magát a labdát nyolc bőrdarabból varrták össze, tollal és állati szőrrel tömték ki. A I.e. 2000 körüli időkből fennmaradt a labdarúgás 25 fejezetből álló kézikönyve.

Kínai kezdet – japán hagyományok?

Kínai mintára Japánban is megjelent e sport őse kemari néven, bár jelentős különbség, hogy ott kultikus szerepet játszott. Kezdetben csak a főnemesség kiváltsága volt a játék, majd a miniszteri rangú hivatalnokok is részt vehettek benne. A szabályok szerint 4–6 játékos kimonóban körbeállt a pályán, a feladat az volt, hogy a labdát lábbal minél tovább a levegőben tartsák.

A görög-római testkultúrában ez a fajta játék nem kapott szerepet, legközelebb pedig csak a középkorban találkozhatunk vele Angliában és Franciaországban „tömeg-football”, illetve „határlabdázás” néven. E játék eredete a rontásűző mágia pogány szokásaiban keresendő. Egy télutói vagy tavaszi napon a megrontásból származó veszedelmeket egy bőrbatyuba „gyömöszölik”, és a falvak apraja-nagyja részvételével kirugdossák a faluból. A cél az volt, hogy a labdában rejlő gonosztságot földjüktől minél távolabbra juttassák, mielőtt az a rúgásoktól szét nem szakad. Hitük szerint aki a legtöbbet árt a „labdának”, vagyis a legnagyobbakat rúgja bele, az mentesül leginkább a betegségekől.

A 14. században Angliában és Franciaországban is betiltották a játékot durvasága miatt (1314, illetve 1320). Gyakran emlegették „ördögi mulatsággként”, büntetésként pedig börtönnel fenyegették a futballozókat.

A 14. század elején megjelent a firenzei calcio, Európában az első körülhatárolt városi pályán zajló, mérkőzésvezető által irányított csapatjáték. Egy-egy csapat 27 főből állt, és a másik fél várát jelképező sátorba kellett belőni a labdát. A játékosok szigorúan meghatározott rend szerint álltak fel: elöl 15 csatár, a második sorban 5 fedezet, mögöttük 4 védő, a negyedik sorban megint 3 védő, akik közül a középső volt a kapus. Egyedül csak ő vehette a kezébe a labdát, a többiek rúghatták vagy ököllel üthették. A bíró vigyázott a szabályok betartására, és számolta a gólokat, a büntetőpontokat. A mérkőzés alatt a sátrak mellett zenekarok szolgáltatták a kísérőzenét.

A játékról nem alakult ki igazán jó véleménye a korabeli értelmiségnek, amint azt Philipp Stubbes 16. századi krónikás írása is bizonyítja:

„A football olyan játék, amelyben fiatal emberek bökdösnek egy nagy labdát, nem dobják a levegőbe, hanem lábukkal görgetik a földön. Mondhatom, eléggé megvetendő játék, s szerintem legalábbis sokkal közönségesebb, méltatlanabb, hitványabb, mint bármelyik másik; ritkán végződik kár, baleset vagy a játékosok sérülése nélkül.”

A modern labdarúgás

A mai értelemben vett labdarúgás az 1820-as években a diákok körében virágzott fel. Tiltották a túlzott durvaságot, meghatározták a pálya nagyságát és a résztvevők számát. 1857-ben alapították az első amatőr futballegyesületet, az FC Sheffieldeket. Többször felmerült egy általánosan elfogadott szabályrendszer kidolgozása; erre végül 1862-ben került sor, majd 1863-ban az iskolák és a társadalmi egyesületek létrehozták a Football Associationt. A legfontosabb szabályok (részletek): 1. Gólnak számít, ha a labdát a kapuba juttatják anélkül, hogy kézben vitték vagy kézzel ütötték volna. 3. Lábbal csak a labdát szabad rúgni. 4. A játékosnak nem szabad a labdát érintenie, ha az a levegőben van. 8. Lesen van a játékos, míhelyt a labda elé kerül.

A 19. század végéig megszülettek a ma is oly ismerős szabályok: 1874-ben bevezették a büntetőrúgást, 1882-ben a partdobást, 1891-ben a tizenegyest, és hálóval szerelték fel a kaput. 1878-ban jelent meg a játékvezető, 1891-ben a határbíró. 1895-ben adták ki a lényegében mai napig érvényes hivatalos játékszabályokat; ez lehetővé tette a játékosok tevékenységének összehangolását és a feladatok megosztását. Eleinte kilenc támadó játékos mellett egy hátvéd és egy kapus állt a pályán. A támadó játék modernizálásával több védőt kellett hátravonni, azóta pedig újabb és újabb felállások, játéktílusok alakultak ki.

A labdarúgás – az USA és Japán kivételével – mindenhol háttérbe szorította az egyéb labdajátékokat. Magyarországon az 1879-ben Molnár Lajos és gr. Esterházy Miksa által írt *Athletikai gyakorlatok* című könyv említi meg először a futballt, az „angol rúgósdi”. A következő rövid leírását adja ennek a sportágnak:

„A football (mondd: futball), vagyis »rúgdaló«, a legrégebbi angol játékok egyike, és kizárólag az ifjúság, az iskola játéka. Ez utóbbi körülmény, valamint az, hogy télen-nyáron és a felszerelés minimumával űzhető, nagyon is alkalmassá teszi e labdajátékot átültetésre idegen talajba, mit tisztelettel ajánlunk tanügyi köreink figyelmébe.”

Az első világbajnokságot 1930-ban rendezték. 1928-ban a francia Jules Rimet és Maurice Delaunay azzal az ötlettel állt elő, hogy a nemzeti válogatottak világbajnokságon mérjék össze erejüket. Az ötlet két év múlva valósággá vált, ugyanis 1930 júliusában Uruguayban már össze is csaptak a különböző nemzetek csapatai. Ekkor Argentínát legyőzve a házigazdák lettek a világbajnokok.

A magyar foci története

Magyarországon az első futballmérkőzést 1897. május 9-én játszották. Ezen a BTC (Budapesti Torna Club) két csapata (a kék-fehérek és a piros-fehérek) küzdöttek egymás ellen, s a mérkőzés végén a kék-fehérek hagyhatták el győztesként a pályát. Ekkor indult útjára a magyar football.

(Forrás: <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/hirek/focieb.htm>)

D6 GYERMEKMUNKA

A világon 246 millióra becsülik azoknak a gyermekeknek a számát, akik rendszeresen munkát végeznek. Közülük 171 millióan veszélyes helyzetekben és körülmények között dolgoznak bányákban, végeznek munkát veszélyes anyagokkal, kemikáliákkal (növényvédő vagy rovarirtó szerekkel) a mezőgazdaságban vagy veszélyes gépekkel. Sokan közülük láthatatlanul dolgoznak az üzemek, gyárak falain belül, otthonokban háztartási alkalmazottként, rejtve az ültetvények hatalmas területén. Vannak, akiket eladtak családjaik, mások munkájuk ellenértékével járulnak hozzá családjuk létfenntartásához, míg sokan fizetés, ellenérték nélkül rabszolgamunkát végeznek minden védelem nélkül. A legtöbbjüket a mezőgazdaságban foglalkoztatják (70%). Az utóbbi években nemzetközi, nemzeti, kormányzati és civil szervezetek tesznek erőfeszítéseket, fognak össze és szerveznek programokat, hogy megszüntessék, de legalább csökkentsék, és ellenőrzésük alatt tartásuk a gyermekek életét megkeserítő és veszélyeztető gyermekmunkát a világon. A csoportok feladatai a gyermekmunkával kapcsolatosak.

1. *Olvassátok el a Kakaós problémák című forrásanyagot!*

2. *Vitassátok meg:*

- véleményetek szerint milyen veszélyeknek vannak kitéve a kakaóültetvényeken dolgozó gyermekek?
- Milyenek a mindennapjaik?
- Gondoljátok el, milyen gondolatok járhatnak munka közben a fejükben!
- Kit, kiket terhel a felelősség a gyermekek sorsa miatt?
- Érinti-e ez a probléma a ti életeteket?
- Ti tehettek-e valamit a helyzet javítása érdekében? Mit?

Feladat:

Írjátok le egy képzeletbeli utazást Elefántcsontpart (kakaóültetvény) – Svájc, a csokoládé hazája (Nestlé-gyár) – és Magyarország (Nesquick kakaó vagy csokoládéfogyasztás) között. A mesélő egy gyermek legyen, aki valami csoda folytán eljut Elefántcsontpartról Svájcon keresztül a ti iskolátokba.

A rendelkezésetekre álló idő alatt osszátok meg a feladatokat a csoport tagjai között! Használjátok a megadott forrásanyagot és a képzeleteteket!

D7 GYERMEKMUNKA ÉS KAKAÓS PROBLÉMÁK

A világon 246 millióra becsülik azoknak a gyermekeknek a számát, akik rendszeresen munkát végeznek. Közülük 171 millióan veszélyes helyzetekben és körülmények között dolgoznak bányákban, végeznek munkát veszélyes anyagokkal, kemikáliákkal (növényvédő vagy rovarirtó szerekkel) a mezőgazdaságban, vagy veszélyes gépekkel. Sokan közülük láthatatlanul dolgoznak az üzemek, gyárak falain belül, otthonokban háztartási alkalmazottként, rejtve az ültetvények hatalmas területén. Vannak, akiket eladtak családjaik, mások munkájuk ellenértékével járulnak hozzá családjuk létfenntartásához, míg sokan fizetés, ellenérték nélkül rabszolgamunkát végeznek minden védelem nélkül. A legtöbbjüket a mezőgazdaságban foglalkoztatják (70%). Az utóbbi években nemzetközi, nemzeti, kormányzati és civil szervezetek tesznek erőfeszítéseket, fognak össze és szerveznek programokat, hogy megszüntessék, de legalább csökkentsék és ellenőrzésük alatt tartásuk a gyermekek életét megkeserítő és veszélyeztető gyermekmunkát a világon. A csoportok feladatai a gyermekmunkával kapcsolatosak.

1. *Olvassátok el a Kakaós problémák című forrásanyagot!*
2. *Keressétek meg a világtérképen Elefántcsontpartot, Svájcot és saját településeteket!*
3. *Vitassátok meg:*
  - Milyen távolság van lakóhelyetek és Elefántcsontpart között: földrajzilag és a napi életeteket összehasonlítva?
  - Gondoljátok végig, vannak-e benneteket összekötő elemek az életetekben? Mik azok?
  - Milyen hasonlóságok és eltérések lehetnek mindennapjaitok között?

Feladat:

Játsszatok el egy képzeletbeli szerepcserét gyerekekkel, akik kakaóültetvényen dolgoznak. Ők jönnének a ti családotokba, iskolátokba, ti pedig az ő helyükre költöznétek. Hogyan alakulnának a hétköznapi reggeleitek (6–11 óra között)? És az övék?

A rendelkezésetekre álló idő alatt osszátok meg a feladatokat a csoport tagjai között! Használjátok a megadott forrásanyagot és a képzeleteteket!

D8 KAKAÓS PROBLÉMÁK

A meleg kakaó és a forró csoki legtöbbünknek a téli estéket idézi

A meleg kakaó és a forró csoki legtöbbünknek a téli estéket idézi. Átfagyva melengetjük kezünket a bögrén, aprókat kortyolunk az édes kakaóból, és ehhez hasonló idilli képeket képzelhetünk magunk elé, amikor is egy fogyasztóvédelemről szóló cikk akad a kezünkbe. Az írás felhívja a figyelmünket arra, amire eddig nem is gondoltunk: a kakaóültetvényeken dolgozóknak korántsem ilyen idilli az életük. Sőt az utóbbi években egyre inkább fenyegeti őket a folyamatos áringadozás és a növekvő szegénység.

Növekvő gyermekmunka

A világ kakaótermésének 43 százalékát Elefántcsontpart termeszti, és ezzel messze a legnagyobb termelőnek számít. Pár évvel ezelőtt azonban a Channel Four tévécsatorna dokumentumfilmje arra hívta fel a figyelmet, hogy az elefántcsontparti kakaóültetvényeken igen elterjedt a gyermekmunka alkalmazása. A Nemzetközi Munkajogi Alapítvány (International Labour Rights Fund) szerint számos bizonyíték támasztja alá, hogy Maliból és Burkina Fasóból kiterjedt gyermekkereskedelem folyik az elefántcsontparti kakaóültetvények felé. Az Egyesült Államok Állami Emberjogi Hivatalának (US State Department Human Rights) 2002-es jelentése szerint mintegy 109 ezer gyermek dolgozik veszélyes körülmények között a kakaófarmokon. Egy másik 2002-es jelentés szerint Nyugat-Afrikában mintegy 284 ezer gyermek van hasonló helyzetben a kakaóültetvényeken, és 2500 gyermek valószínűleg emberkereskedelem folytán került oda.

A kakaóipar az elmúlt három évben óriási erőfeszítéseket tett a munkakörülmények javítása érdekében, sőt 2001-ben több ízben is elhangzott a kijelentés: az ipar mindent megtesz azért, hogy a kakaótermesztés gyermek- és kényszermunka nélkül folyjon. A nagy elhatározás megvalósulását azonban Elefántcsontparton nagyban akadályozta a háború. Ennek ellenére a kakaóipar bízik benne, hogy 2005-re kiküszöbölhetik az illegális gyermekmunkát az iparágból.

A Világbank is hibás

Immár egyértelmű, hogy a kistermelők nem képesek megbirkózni a kakaó árának állandó ingadozásával, melynek oka egyébként nem kis mértékben az, hogy a Világbank és az IMF a kakaóhozam növelésére buzdította a farmereket, mondván, könnyen értékesíthető termékről van szó. A nyolcvanas évek végén és a kilencvenes évek elején folyósított nagy összegű világbanki hitelekért cserébe Elefántcsontpart elfogadott bizonyos kompromisszumokat, például a kakaóipar liberalizálását. Ám az állam által fizetett minimum felvásárlási ár megszüntetésével eltűnt a biztonságot nyújtó szociális háló egy olyan országban, ahol a lakosság 60–70 százaléka a mezőgazdaságból él, így a liberalizáció egyben a kakaó világpiaci árának eséséhez is vezetett, és még inkább sújtotta a termelőket. Kevesebb pénz jutott az oktatásra is, így számos farmer nem tudta iskoláztatni gyermekét, ami a gyermekmunka növekedéséhez vezetett. A legtöbb gyermeket saját családja fogja munkára. Ghánában például, ahol érintetlen maradt az állami értékesítési rendszer, kevésbé jellemző a gyermekmunka...

A nyugat-afrikai kormányok helyi és nemzetközi nyomásra megvizsgálták a gyermekkereskedelem és gyermekmunka kérdését a régióban, és számos kétoldalú egyezmény kötöttet a kormányok között.

(Forrás: <http://www.tudatosvasarlo.hu/?apc=r-1hnm15378&x=18846&funkcio=h>)
(Kalas György nyomán)

„És most lazításként igyunk egy jó, forró kakaót, rágcsáljunk egy kis csokoládét – mondjuk a Nestlétől. Az Elefántcsontpart hatalmas kakaóültetvényein egy rabszolgaként tartott gyermek ára hat-hét ezer forint. Kutyákkal, örökkel körbe vett telepeken őrzik őket. A legtöbb megvásárolt gyermek azt sem tudja, honnan vitték oda, és hol van. Fizetség nélkül dolgoznak, a szökés lehetetlen. Egy francia emberjogi szervezet (Terre des Hommes) húszezerre becsüli az éhségövezetnek számító Maliból a gazdag Elefántcsontpart-ra ily módon eladott gyermekek számát. A világ kakaótermelését egy-két vállalat uralja: A legismertebb márkacégek: a Nestlé, a Mars, a Philip Morris/ Kraft Jacobs Suchard, a Ferrero.”

A jólét árnyékában (részlet). Magyar Nemzet, 2003. július 17.

(Forrás: <http://www.szuleteshete.hu/cikk.php?id=63&cid=42291>)

Svájc, a krémcsokoládé hazája

Az örökké friss patakok, a hegyvidék és a bankok fellegváraként ismerjük. Az ország hallatára sípályák, hegyekkel körülölelt legelők kúsznak a szemünk elé, és a szánkban összefut a nyál, ha a csokoládéra, a svájci csokira gondolunk. Egy egészen különleges, megfoghatatlan állapotot vált ki a svájci csokoládé emléke vagy állandó élvezete. Hogyan jutott el és mit keresett a csokoládé története e gazdag és varázslatos ország mezején?

A csokoládé is trezorban van

A svájciak voltak, akik a legkésőbb kapcsolódtak be a csokoládégyártás történetébe, de ma a világon ők az elsők. A tejszokoládé, a krémcsokoládé, a nugát olyan jelentőssé vált ebben az országban, hogy a kormány azt javasolta a csokoládégyárosoknak, hogy hozzanak létre egy évre elegendő tartalékot, amit a hegyek között megbúvó raktárakban elhelyezhetnek. Svájcban a csokoládét is trezorban³ tartják.

A Milka története

A svájci csokoládé története a XIX. században kezdődött. Az Alpok országában Suchard, Nestlé, Tobler és Lindt nevéhez kötődik a varázslat. A XIX. századot megelőzően már Itáliában ismerték a csokoládét. Svájcba kereskedők és emigránsok hozták el az első receptet és ízt.

Philippe Suchard már fiatalkorában érdeklődött a csokoládékészítés iránt. S így testvéréhez utazott Bernbe, aki édességeket készített, és beállt hozzá tanoncnak. Évekkel később megnyitotta saját cukrászdáját, s megalkotta a hírnevet adó Diablotint, a híres csokoládékorongocskát. Az 1851 és 1855-ös világkiállításon svájci Suchard csokoládé a legkeresettebb termékek közé tartozott. A Diablotint Suchard fia is próbálta tovább tökéletesíteni, de korai halála miatt sógora, Carl Russ vette át a vállalkozást s a recepteket.

Az Alpok országában a századforduló első évében Carl Russ kifejlesztette az első Suchard csokoládét, a híres Milkát. A Milka a tévedések elkerülése végett nem a lila tehén volt, amelyet ma látunk bőgni a TV képernyőjén, hanem az a csokoládé, amely az egész országot bejárta.

Toblerone

A svájci hagyományokban a század elejétől igen nagy jelentősége van a nugát fogalmának.

3 Trezor: Pénzintézetben: páncélszekrény vagy páncélszoba. Forrás: Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

Most egy titkot elárulunk: a nugát őrölt kakaóbabból, karamellizált cukorból, pirított mandulából, mogyoróból és vaníliából tevődik össze. A Tobleronét a Suchard cég állítja már elő, naponta 130 tonnát készítenek.

(Takáts Katalin nyomán)

(Forrás: <http://www.harmonet.hu/cikk.php3?rovat=63&alrovat=68&cikkid=2641&dire=magikus&again=true>)

Fair Trade („méltányos kereskedelem”) kakaópor
(Fotó: Tomory Ibolya)

Szerencsére akad olyan kereskedelem is, amely a termelők javát is szolgálni szeretné. A Fair Trade termékek árából több jut az őstermelő munkásoknak, és gyerekmunka sem kapcsolódik az előállításukhoz.

D9 GYERMEKMUNKA – KERÉK-E A FUTBALL-LABDA? 1.

A világon 246 millióra becsülik azoknak a gyermekeknek a számát, akik rendszeresen munkát végeznek. Közülük 171 millióan veszélyes helyzetekben és körülmények között dolgoznak bányákban, végeznek munkát veszélyes anyagokkal, kemikáliákkal (növényvédő vagy rovarirtó szerekkel) a mezőgazdaságban vagy veszélyes gépekkel. Sokan közülük láthatatlanul dolgoznak az üzemek, gyárak falain belül, otthonokban háztartási alkalmazottként, rejtve az ültetvények hatalmas területén. Vannak, akiket eladtak családjaik, mások munkájuk ellenértékével járulnak hozzá családjuk létfenntartásához, míg sokan fizetés, ellenérték nélkül rabszolgamunkát végeznek minden védelem nélkül. A legtöbbjüket a mezőgazdaságban foglalkoztatják (70%). Az utóbbi években nemzetközi, nemzeti, kormányzati és civil szervezetek tesznek erőfeszítéseket, fognak össze és szerveznek programokat, hogy megszüntessék, de legalább csökkentse, és ellenőrzésük alatt tartsák a gyermekek életét megkeserítő és veszélyeztető gyermekmunkát a világon. A csoportok feladatai a gyermekmunkával kapcsolatosak.

1. *Olvassátok el a Kerek-e a futball-labda? című forrásanyagot!*
2. *Keressétek meg a térképen Lahore városát Pakisztánban!*
3. *Vitassátok meg:*
  - Véleményetek szerint a sportolók, sportvezetők tudnak-e arról, hogyan készülnek a futball-labdák?
  - A sportolóknak, sportvezetőknek felelősséget kell-e vállalniuk a labdát varró gyermekekért?
  - Kit, kiket terhel a felelősség a gyermekek sorsa miatt?
  - Érinti-e ez a probléma a ti életeteket?

Feladat:

Írjatok figyelemfelkeltő felhívást a labdarúgócsapatoknak és a labdarúgóknak (az iskolai faliújságra vagy az iskolai újságba) arról, hogyan készülnek a labdák, és a pakisztáni Sialkot-ban élő gyermekek sorsáról! Tegyetek javaslatot arra, hogyan lehetne változtatni a jelenlegi helyzeten.

A rendelkezésetekre álló idő alatt osszátok meg a feladatokat a csoport tagjai között! Használjátok a megadott forrásanyagot és a képzeleteteket!

D10 GYERMEKMUNKA – KERÉK-E A FUTBALL-LABDA? 2.

A világon 246 millióra becsülik azoknak a gyermekeknek a számát, akik rendszeresen munkát végeznek. Közülük 171 millióan veszélyes helyzetekben és körülmények között dolgoznak bányákban, végeznek munkát veszélyes anyagokkal, kemikáliákkal (növényvédő vagy rovarirtó szerekkel) a mezőgazdaságban vagy veszélyes gépekkel. Sokan közülük láthatatlanul dolgoznak az üzemek, gyárak falain belül, otthonokban háztartási alkalmazottként, rejtve az ültetvények hatalmas területén. Vannak, akiket eladtak családjaik, mások munkájuk ellenértékével járulnak hozzá családjuk létfenntartásához, míg sokan fizetés, ellenérték nélkül rabszolgamunkát végeznek minden védelem nélkül. A legtöbbjüket a mezőgazdaságban foglalkoztatják (70%). Az utóbbi években nemzetközi, nemzeti, kormányzati és civil szervezetek tesznek erőfeszítéseket, fognak össze és szerveznek programokat, hogy megszüntessék, de legalább csökkentsék, és ellenőrzésük alatt tartsák a gyermekek életét megkeserítő és veszélyeztető gyermekmunkát a világon. A csoportok feladatai a gyermekmunkával kapcsolatosak.

1. *Olvassátok el a Kerek-e a futball-labda? című forrásanyagot!*
2. *Nézzétek meg a képeket, a rajzot: „Gyerek, munka, labda – képekben”*
3. *Beszélgétek meg, mi mindenről mesélnek nektek a képek.*

Feladat:

Írjatok egy történetet a képek alapján! Játsszátok el vagy közösen meséljétek el az egész osztálynak!

A rendelkezésetekre álló idő alatt osszátok meg a feladatokat a csoport tagjai között! Használjátok a megadott forrásanyagot és a képzeleteteket!

D11 KERÉK-E A FUTBALL-LABDA?

(Forrásanyag)

Aki még nem tudná, virágzik a futball-labdavarró ipar Pakisztánban. 2002 májusában került nyilvánosságra annak a nemzetközi vizsgálatnak az eredménye, melynek keretében két hónapon át ellenőrizték a gyermekmunkát Pakisztán Silsakot körzetében (Lahore-tól⁴ északra található a város).

A pakisztáni kormány és több nemzetközi szervezet, köztük a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), a Gyermekvédő Alapítvány (Save the Children), erőfeszítéseket tesz a gyermekmunka szabályozására és ellenőrzésére az egész világon.

Sialkot volt a kizárólagos gyártója az 1998-as és a 2002-es Futball Világkupa labdáinak. Sialkotban és közvetlen környékén készítik a világ legtöbb futball-labdáját. Az ebből származó jövedelem az ország exportjában is számottevő értéket képvisel.

1994-ben Pakisztán csatlakozott ahhoz a nemzetközi programhoz, amely azt tűzte ki célul, hogy véget vetnek a gyermekmunka alkalmazásának a futball-labdavarrásban.

A program keretén belül 5 ezer gyermekmunkásnak biztosították az iskolába járást, és a részmunkaidős foglalkoztatottságot otthon, hogy hozzá tudjanak járulni a családi megélhetéshez.

A gyerekek hosszú órákon át dolgoznak napról napra. Ugyanabban a testtartásban ülnek néha napi 14 óra hosszat, két térdük között a bőrdarabok, és így öltik össze azokat. Sokuknak erősen megromlik a látása a gyakran sötét szobában végzett munka miatt. Sok helyen az egész család együtt dolgozik, hogy egy felnőtt ember minimum bérét megkapják. 6–8 éves gyerekek is dolgoznak, néha láncot alkotva adják tovább az összevarrnivaló bőrt, míg elkészül a labda. Átlagosan 13 pakisztáni rúpia az ára egy labdának. Egy nap alatt 4–5 darabot tudnak elkészíteni.

Kislabda ára:	10 PKR = 0.17 USD = 35,3 HUF
Szabvány futball-labda ára:	20 PKR = 0.34 USD = 70,6 HUF

A program olyan központokat hoz létre, amelyben asszonyok dolgozhatnak, rendszeresen ellenőrzik a termelést, különös tekintettel a gyermekmunkára. Segítik a gyermekek részvételét az alapvető oktatásban, ennek érdekében javítják az iskolai körülményeket.

A gyermekmunka visszaszorítására és megszüntetésére tett nemzetközi erőfeszítések egyre több multinacionális céget nyerne meg. Ezek a cégek fontosnak tartják, hogy ne hozzassák őket kapcsolatba a tisztességtelen jövedelem szerzésével.

Roberta Baskin

Piszkos labda: gyermekmunka Pakisztánban

„...Egy másik, szívemhez közel álló történet a gyermekmunka nemzetközi kérdésére irányította figyelmemet. Ezt a riportot a CBS Hírek tudósítójaként készítettem 1995-ben. Az Egyesült Államokba importált futball-labdák több mint felét Pakisztánban varrják, kezelik. Kiderült, hogy az amerikai gyermekek pakisztáni gyermekek varrta labdákkal fociznak. A labdák gyártási központja egy Sialkot nevű kis település. A legközelebbi város,

4 Lahore város Pakisztán ÉK-i részén, az indiai határ közelében. (Érdekesség: „Mindenesetre Körösi Csoma Sándor volt az első magyar, aki Lahor városát látta.” – Baktay Ervin: Körösi Csoma Sándor. Gondolat Kiadó, 1984. 100. oldal).

Lahore, mintegy háromóránnyira van ide. Itt-tartózkodásunk ideje alatt mindennap átmentünk Sialkotba, hogy az utcákon sétálva varróműhelyek után kutassunk.

Ahány műhelybe csak betértünk egy hét alatt, mindenütt találkoztunk gyermekekkel, némelyikük alig volt hatéves. Nem járhattak iskolába, viszont napi két labdát varrtak össze olyan óriáscégek számára, mint az Adidas, a Reebok és a Nike.

A Reeboknak papíron volt ugyan emberi jogi deklarációja a gyermek- vagy rabszolgamunka alkalmazása ellen, de ezekben a távoli varróműhelyekben mégis mindkettővel találkoztunk. A futball-labda-gyár elnöke tagadta, hogy a gyermekek labdákat varrnának. De amikor elmondtam neki, hogy éppen most fényképeztünk varróműhelyekben dolgozó gyermekeket, így válaszolt: „Amennyiben ez igaz, a tudtunkon kívül történik.”

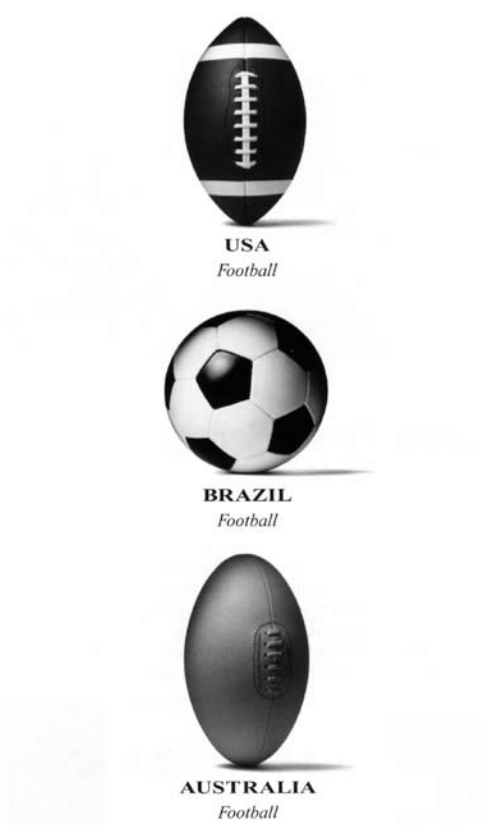
Amikor visszatértem Amerikába, megmutattam a fényképeket, és jelentettem a tényeket e nagynevű cégeknek, amelyeknek logója ott virít a labdákon, mire ők szövetségbe tömörültek, hogy szembenézzenek a kérdéssel, és hozzájáruljanak ezeknek a gyermekeknek az oktatásához.

Amint az gyakran megesik, miközben egy sztori után nyomozol, egy másikra lelsz. Mint ebben az esetben is. Míg labdákat varró gyermekek után kutattunk, véletlenül olyanokra bukkantunk, akik köszörűkövek fölé görnyedve sebészeti eszközöket készítettek. A gyermekek keze be volt kötözve, és szikrákat szóró köszörűkövek fölé hajolva dolgoztak. Az egyik helyen a tulajdonos rájuk üvöltött, hogy rejtőzzenek el kameránk előtt, de sikerült lekapnunk őket menekülés közben. Amikor közelebbről szemügyre vettük, az eszközök nyelén legnagyobb meglepetésünkre a UNICEF-nek, az ENSZ gyermeksegélyezési szervezetének a logóját találtuk!

A UNICEF New York-i központját felkeresve megmutattam a felvételeket, mire azt választák, hogy hallottak az ügyről, vizsgálatot is indítottak, ám semmit nem találtak. Mivel előre bejelentették, hogy odamennek vizsgálandni, nyilván azt kapták, amit én kereskedelmi kamarai körbevezetésnek nevezek: minden rendbe téve, patyolat tiszta és szabályszerű. Ezért lehet a mi újságírói munkánk annyira hatásos. Összevethetjük a valósággal, amit a cégek állításuk szerint csinálnak, és első kézből láthatjuk, amit tényleg csinálnak, az igazságot föltárva pedig változásokat idézhetünk elő.

(Forrás: <http://www.c3.hu/scripta/beszelo/01/03/09baskin.htm>)

D12 GYEREKEK, LABDA, MUNKA – KÉPEKBEN

Labdák

A játék öröme labdával
(Fotó: National Geographic)

Gyerekmunka
(Fotó: *Nationa Geographic*)